

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep,
0030 Oslo

Oslo, 4. mai 2015

HØRINGSUTTAELSE FRA RETTSPOLITISK FORENING – HØRING OM LOV OG FORSKRIFTER OM GJENNOMFØRING AV RUSOMSORGEN

Innledning

Vi viser til departementets høringsbrev av 30. januar 2015 om gjennomføringsforskrift for rusomsorgen, med frist for å komme med uttalelse 4. mai 2015. Rettspolitisk forening ber om å bli satt på liste over høringsinstanser ved fremtidige høringer innenfor samme rettsområde.

Rettspolitisk forening (Rpf) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. Rettspolitisk forening arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og å bedre den rettslige situasjonen for sosialt vanskeligstilte grupper.

Rpf understreker at det er positivt med regulering på feltet, men mener det er begrenset hvor langt rettslige virkemidler kan bidra til å bedre livssituasjonen for pasienter under rusomsorg. Det er imidlertid sentralt at grunnleggende rettssikkerhetsgarantier er på plass. I denne høringsuttalelsen vil vårt fokus være på forhold i høringsbrevet som vi mener bør utbedres. Av kapasitetshensyn har vi ikke kunnet vurdere alle forslagene.

Forskriftsforslaget

Til § 4 Husordensreglene

Rettspolitisk forening mener at reaksjoner ved brudd på husordensreglene ikke er tilstrekkelig regulert i forskriftsutkastet. Det er tvilsomt hvor langt § 4 første ledd vil gi hjemmel til å fastsette reaksjoner mot pasienten ved brudd. Hvilke reaksjoner som kan ilegges ved brudd er et viktig spørsmål for pasienten og institusjonen. Direktoratet har vurdert hvorvidt konsekvenser ved brudd på husordensregelverket bør reguleres i forskriften, og kommet til at det ikke bør reguleres, jf. rapportens punkt 5.3. I sin omtale av eventuelle konsekvenser ved brudd på husordensregelverket, omtaler direktoratet primært utskrivning og avslag på permisjon ved fortsatt misbruk.

Rettspolitisk forening mener direktoratets omtale er for kortfattet, og at konklusjonen om ikke å regulere konsekvenser ved brudd på husordensregelverket ikke står seg. Vi antar at institusjonene i praksis vil benytte mindre inngripende reaksjoner mot brudd enn utskrivning, slik som tap av mulighet til å delta i felleskapet. Som et minimum bør institusjonene ha kompetanse og plikt til å fastsette de mulige reaksjonene i selve husordenreglene. Hensynet til forutberegnelighet taler med styrke for en slik løsning. Vi ber departementet vurdere om institusjonen kan reagere med mindre inngripende tiltak, slik at man hindrer unødvendige utskrivninger der pasienter bryter reglene. Slike reaksjoner må imidlertid brukes i minimal grad i de tilfellene der bruddet er et symptom på sykdommen eller lidelsen.

Dersom adgangen til å gi reaksjoner reguleres i forskrift, bes det om at et slikt forslag sendes på høring.

Til § 8 Kroppsvisitasjon og ransaking av pasient og brukers rom og eiendeler

Rpf er enig med departementet og direktoratet i at det er et tungtveiende behov for å kontrollere at det ikke inntas uønskede legemidler, rusmidler, skadelige stoffer eller skadelige eiendeler på institusjonen.

Kroppsvisitasjon og ransaking kan imidlertid oppleves svært ydmykende og kan bryte tilliten mellom behandler og pasient. Det bør fastsettes klare retningslinjer for hvordan personale ved institusjonen går frem.

Departementet foreslår visere i § 8 femte ledd til forskriftsutkastet at kroppsvisitasjon og ransaking om nødvendig kan gjennomføres med tvang for pasienter innlagt med hjemmel i helse- og omsorgstjenesteloven §§ 10-2 og 10-3.

Et annet spørsmål er hvilke konsekvenser det har for en pasient som ikke er innlagt med hjemmel i helse- og omsorgstjenesteloven §§ 10-2 og 10-3 å motsette seg lovlig kroppsvisitasjon og ransaking. Dette spørsmålet har en side mot hvilke konsekvenser det innebærer å bryte husordensreglementet. Som påpekt under § 4, mener vi all reaksjonsfastsettelse bør fastsettes i forskrift, eller i det minste i husordensreglementet.

Regulering av adgangen til å nekte permisjoner og annet fravær

Spørsmålet om pasientenes mulighet til, og institusjonens adgang til nekting av, permisjon er ikke regulert i forskriftsutkastet. Permisjoner har stor velferdsmessig betydning for pasientene, og nektelse reiser flere vanskelige spørsmål. Man bør blant annet regulere på hvilket grunnlag institusjonen kan nekte permisjon, herunder om institusjonen kan nekte permisjon fordi pasienten nekter rusmiddeltesting. Lov- og forskriftsforslaget bør sette klare rammer for vilkårsadgangen. Videre bør det være

adgang til å påklage vedtak om nektelse av permisjon eller annet fravær og om vilkår for permisjoner.

Ressurshensyn

I høringsbrevet (side 9) uttaler departementet følgende om forslaget økonomiske og administrative konsekvenser:

«Forslaget til lov og forskrifter om gjennomføringen av rusomsorgen vil ikke ha vesentlige økonomiske eller administrative konsekvenser, ettersom de fleste institusjoner innen rusomsorgen allerede i dag langt på vei har slike rutiner som blir foreslått»

Vi er kritiske til departementets uttalelse på dette punktet, da det kan gi signaler til enkelte institusjoner om at den nåværende situasjonen uten videre kan opprettholdes. Departementets uttalelse kan få betydning ved tolkningen av lov- og forskriftsforslaget, som for eksempel hvor strengt kravet til nødvendighet ved bruk av restriksjoner skal praktiseres. Det følger av forskriften § 3 om vern om personlig integritet at «tvang og restriksjoner etter forskriften skal innskrenkes til det strengt nødvendige og det skal så langt det er mulig tas hensyn til pasient og brukers syn på slike tiltak». Vi antar at spørsmålet om institusjonen kan utføre mindre inngripende tiltak i noen tilfeller nødvendigvis vil bero på institusjonens ressurser. Et mulig eksempel er der det er til pasientens beste å få innvilget permisjon og annet fravær såfremt dette skjer under tilsyn og hjelp.

Før departementet kan vurdere forslaget økonomiske og administrative konsekvenser, må departementet ta stilling til hvilken betydning begrensede ressurser kan ha for behovet for bruk av restriksjoner og tvang. Videre må det ta stilling til hvilken vekt institusjonen kan legge på ressurshensyn ved avgjørelse om bruk av restriksjoner og tvang.

Rettspolitisk forening mener at bruk av tvang er et så inngripende tiltak, at institusjonene ikke skal kunne begrunne et tvangsinngrep, helt eller delvis, med begrensede ressurser. Departementet bør gi klare signaler om dette i forarbeidene. For enkelte andre spørsmål, som for eksempel beslutninger om å innvilge permisjoner, bør departementet drøfte hvilken vekt hensynet til institusjonens ressurser skal ha. Departementet bør også omtale andre typetilfeller i forarbeidene, slik at Stortinget får et solid grunnlag for å vurdere behovet for økte økonomiske og personellmessige ressurser til rusomsorgen.

Forholdet til menneskerettighetene

I Utredningsinstruksens punkt 2.3.2 står det at forholdet til menneskerettighetene skal vurderes og redegjøres for dersom det er relevant på det aktuelle området. Rettspolitisk forening er av den oppfatning at regulering av adgangen til å bruke tvang i institusjon har en klar side til flere menneskerettighetskonvensjoner og -bestemmelser som Norge er bundet av. Vi kan imidlertid ikke se at det er gjort menneskerettslige vurderinger i høringsbrevet eller i Helsedirektoratets rapport. Det bør etter vårt syn redegjøres spesielt for forholdet til retten til personlig integritet og retten til frihet fra tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling.

* * *

Ved ønske bidrar vi gjerne med utdyping av våre innspill. Ta kontakt med Marthe Engøy på tlf. 408 62 276 eller epost styret2@rpf.no.

Med vennlig hilsen,
for Rettspolitisk forening,

Marthe Engøy
Styremedlem